

Ս. ՆԱՆՆԱՆՅՈՐԻ

ՁԴ-ԿՎՈՒՆԻ ԼԱՍԿԻ ՁՅՈՒՅՆ ԱՅՈՒՄՆԵՐԻ ՄԵՐՈՒՆԻ ԼՍԻՍՏԻՅԱՆՆԵՐԻ

(ՍՅՈՒՄՆԻՐ 1896 Ծ., № 6.)

47688

[Handwritten signature]

მე-XVIII საუკ. გეოგრაფიული ცნობანი საქართველოს შესახებ.

ქავართველოს განვითარების ისტორიაში ორი ხანა ფრიად საყურადღებოა. პირველი, „ოქროსი დროთ“ წოდებული, გავრძელდა მათე საუკუნიდან მეთორმეტე საუკუნის დასასრულამდე. მეორე ხანა კი შერაცხს სალიტერატურო მოძრაობას მე-XVIII საუკუნის განმავლობაში. საქმათ არც ერთი ეს საყურადღებო და შესანიშნავი პერიოდი არ არის აქამდის გამოკვლეული და შესწავლილი. აი, ამიტომაც ყოველი მასალა, რაც კი ამ დროის გონებით და ზნეობითი მდგომარეობის გამომხატვრი და დამსურათებელია, უნდა ანინუნოს და გამოქვეყნდეს. სხვათა შორის საჭიროა შემოიკრიბოს ცნობანი, რა სასწავლო სახელმძღვანელონი და საგნები იყვენ მიღებული ჩვენს სკოლებში. მე-XVIII საუკ. ანტონ კათოლიკოზის გავლენით სემინარიები მოეწყვენ სხოლასტიურ გემანზე, როგორც კიევის კოლეგიუმი და მოსკოვის სლავინურ-ბერძნულ-ლათინური აკადემია. ანტონ კათოლიკოზის მიერ ნათარგმნ წიგნებიდან და თით მისგან შედგენილ სახელმძღვანელოებიდან აშკარათ თვალსაჩინაა, რომ ფილასოფიას, მეტაფიზიკას, ლეთისმეტყველებას, ლოგიკას, გრამატიკას, ფიზიკას სხოლასტიური მეთოდით ასწავლიდენ. მომეტებული ნაწილი თავს სახელმძღვანელოებისა ანტონმა გადმოიღო ან შეადგინა რუსეთში დაარსებულა აკადემიების წაბამეთ. საკვირველია, რომ გეოგრაფია, რომელმაც უფხი მოიკიდა რუსეთის სასწავლებლებში პეტრე დიდის დროიდან, ანტონ კათოლიკოზს ან არ უთარგმნია, ან თუ უთარგმნია, ჩვენამდის არ მოუღწევია.

ექვს გარეშეა, რომ გეოგრაფიას ჩვენში დაეთმო ისეთივე ადგილი, როგორც დასავლეთ ევროპასა და რუსეთის სასწავლებლებში. რუსეთში სახელმძღვანელონი გადმოიდეს ევროპული ენებიდან, ჩვენში კი რუსული ენიდან. ერთი გეოგრაფიული სახელმძღვანელო მაინც, რომელსაც ჩვენამდის მოუღწევია, გადმოუღია ბატონიშვილს ვახუშტის (?) მოსკოვში. ეს გეოგრაფია შეიცავს მთელი ქვეყნ-ერების აღწერას და საუკეთესოა წიგნათ იყო მიხიეული რუსეთის სასწავლებლებში სახმარებლათ. თით ბატონიშვილი (?) გეუწყვებს, რომ მისი საზოგადო გეოგრაფია რუსულიდან არის გადმოღებული: 1) „მოკლედ ქვეუღე-

ბის ლეოლოფია გამოცხადებული და გამოცემული რუსულს ენასა ზა (ან ქართულს ენას ზა) არ დიდის ატლასისა მრთ ვაწყობილი ვასახმარებისათვის ლიშნა-ზიისა იმპერატორულის აკადემიისთვის. სანკთპეტერბურლსა ზა 1745 წელსა. ხოლო ქართულსა ენასა ზა 1752, აგვისტოს 25, შესარულდა მოსკოვის არენას“.

ჩვენ შევადარეთ რუსულ ენაზე გამოცემული მე-XVIII საგეოგრაფიო წიგნებს და მივაგვიჩიოთ იმ სახელმძღვანელოს, რომლიდანაც უთარგმნია ბატონიშვილს ვახუშტის (?). ამ გეოგრაფიას ეწოდება: *Краткое руководство къ географіи въ пользу учащагося при гимназійи юношества въ С.-Петербурѣ 1742 года. Печатано при Императорской Академіи Наукъ.* შედარებაში აღმოაჩინა ცოტაოდენი ცვლილება, რომელიც ვახუშტს (?) მოუხდენია თვის ნათარგმნ წიგნში. გამოტოვებულია სრულებით ის თავი, რომელსაც ეწოდება რუსულათ *Приготовленіе.* აქ ახსნილია, რა არის გეოგრაფია, რუკა 2) და სხვ. (что есть географія? — какимъ образомъ географіи научитья можно? — какъ должно ландкарту предъсобою класть? — какъ называются четыре главныя страны?) შემდეგ რუსულათ მოყვანილია: *ландкарта о земномъ кругомъ, о Европѣ; о Португаліи и гишпаніи, о Франціи* და სხვა სახემწიფოების მოკლე განხილვა რუკით. შემდეგ ამ გეგრაფიე რუკით ახსნილია: *ландкарта о Азійи, о Африкѣ, о Америкѣ.* ეს ნაწილი გეოგრაფიისა ვახუშტის (?) სრულებით გამოტოვებულია აქვს და პირდაპირ შედგომია მეორე ნაწილის თარგმნას, რომელსაც რუსულათ ეწოდება: *краткая политическая географія къ изясненію издавнаго на російскомъ языкѣ небольшого атласа, сочиненная для употребленія гимназійи при императорской академіи наукъ. Въ С.-Петербурѣ 1745 года.* სწორეთ ეს არის პაქენისა ვახუშტის გეოგრაფიისა. ამ ნაწილის აღბეჭკვა, როგორც ხედავთ, აღნიშნულია 1745 წ. და ვახუშტიც გეუწყვებს, რომ იგი გამოცემულია რუსულათ სანკთპეტერბურლსა შინა 1745 წ. ბატონიშვილი (?) ამასვე უმატებს, რომ იგი თარგმნის „არა დიდის ატლასის მრთ“, ესე იგი გამოტოვებულია აქვს პირველი ნაწილი რუსულათ აღბეჭკილი გეოგრაფიისა, სადაც მოყვანილია გეოგრაფიის მოკლე განხილვა რუკებით (*ландкарты*).

იმ მიზნით, რომ უფრო თვალსაჩინო იყოს მკონხელებისთვის რუსული და ქართული გეოგრაფიის

1) აქვე ვკითხვოდით შქმდე ლექსს: *სასუქე სეღქმანნი, უცხოთა შორათ ტომთა იტქენი, ბამქსვი ჰით რათ დამქო, მე ოდენ ვიტქვი იჭრთხი, დეოდრავისა ეწევი, რა უყო სრულიად უწევი და ლერქმად-ისიძევი და აწით, შოიგო ესთენ ესენი.*

2) რუსულ დედანში არის მოყვანილნი სრულებით რუკები, რომლითაც სავსა ქართული ნათარგმნი: აქ არის რუკანი სავრანსკეთის, დამშანის, დიდი პრეტანის, დერქანის, ... ზიის, აფრიკის და სხვ.

შეთანხმება³⁾, ჩვენ მოვიყვანთ რამდენიმე ადგილს შესადარებლათ. გეოგრაფია იწყება შემდეგი სიტყვებით:

Препитовление

Сколько невелика и неважна земля наша, примыкая къ величинѣ находящихса въ далекомъ отъ насъ разстояніи большихъ небесныхъ тѣлъ, въ разсужденіи которыхъ она едва съ наималѣйшею точкою сравнена быть можетъ; столь велика и пространна является она напротивъ того, когда мы иную въ блискомъ разстояніи рассматриваемъ; и должно признать, что въ сочиненныхъ съ наибольшимъ трудомъ книгахъ искуснѣйшихъ географовъ того совершенно неизвѣстно, что на землѣ примыкающей достойное находилось и нынѣ еще находится.

წინაზღვრის დასაბუთებანი

ეთარ არა დიდი და არ ძნელი ქვეყანა ჩვენი შეიცვალვის მით მოპოვნე-ბულებთა შორად ჩვენგან განშორებასა შა უფროსთა ცოვანებთა გეგმთა, რომელით ვაშინჯულე-ბასა შინა მას ძლიერ უმცირესისა წინწყლისა თა შეთანწროებისა ყოფად ძალუეს: ვითარ დიდი ღებანერცვლებული გამოიჩინვის იგი პირის პირობასა შა მისსა, ოდეს ჩვენ მას ახლოსთა განშორებ-ბასა შა გაეშინჯავთ; და თანამდებარს ცნობად, რაი დამწყებელთა უფროსებთა შრომილთა წიგნებთა შა უმეტეს გამოცდილთა ლეოლრეთთაგან მისთვის შესრულებულათ არა გამოცხადებულარს, რაი ქვეყანასა შა დანიშნულებანი ღირსეულნი მოიპოვებოდა ღ აწუკარულ მოიპოვებს.

ამ მოყვანილი რუსულ და ქართულ ენაზე დასაწყისი შესავალისა („წინაზე განზღებულებანი — препитовления“) საუცხოვო ნიმუშთა წარსულ საუკუნეში მიღებულ სამეცნიერო ტერმინოლოგიასა. ამ ნაწყევტს თუ გვერდით ამოვეყენებთ ანტონ კათალიკოზის გრამატიკადან, მეტაფიზიკიდან ან ლეთს-მეტყველებიდან რამდენიმე ადგილს, შეგვიძლია სრული წარმოდგენა ვიქონიოთ, რა მძიმე, ნაძალადევი და გაუგებარი ენით წერდნ ჩვენი საუკეთესო მეცნიერნი. მთარგმნელს ვაძმოაქეს ქართულათ აზრი კი არა, სიტყვები იმავე წესწყობილებით, როგორც დედანშია. ამ გვარ ნაღვეწ შრომაში ეხებადეთ მე-XVIII საუკ. ენის შერყევას და მრულე გზაზე დაღვამას. რამდენათაც ძველი ნაწერები გასაგებია, იმდენათ მე-XVIII საუკ. — ბუნდი და გაუგებარი. მიუღებრუნდეთ ისევე ჩვენს გეოგრაფიას და მოვიყვანოთ კიდევ რამდენიმე ადგილი შესადარებლათ.

Политическая географія. При первомъ разсмотрѣніи глобуса показываются глазамъ нашимъ двѣ особенныя части, то есть земля и вода, которыя чрезъ общее свое соединеніе круглый видъ онаго изъясняютъ.

ქვეულობისა ლეოლრაფია (ანუ ქვეყნის მხაზველთა). პლთ გას-ჩვევისთა სფეროსა იჩენებთან თვალთა ჩვენთა ორნი ცალკერძობნი წილნი, იგი არს მიწა და წყალი, რომელინი ზოგადათ თვისსა შეთანაერთბამების გამომორგავლი ჩენა მისი გამოცხადებთან.

მოყვანილი მაგალითი ერთხელ კიდევ ამტკიცებს, რა უკანონოთ და ქართულ ენასთან შეუხამებელათ ითარგმნება რუსულიდან ეს გეოგრაფია. თუ იგი სახეუმძღვენელოთ იყო მიღებული სადმე, მაშინ უფრო სამწუხაროა ასეთი წიგნის შეტანა სასწავლებელში. სიტყვა-სიტყვით თარგმნამ იქამდის მიღწია, რომ რუსული წინადადების ხასიათი დაცულია, კონსტრუქტია უცხო ენისა ნაძალადევით გადმოტანილია ქართულში. ჩვენს დროში ევრაიენ გებედეს ასე ზრმათ მიჰყვეს დედანს და ქართული ენის ხასიათი დაამახინჯოს. ამას შემდეგ, განა კიდევ გვეთქმის, რომ ჩვენი ენა უძველესი დროიდან უცვლელათ დარჩა და არ განვითარდა? განა ენის განვითარება არ არის, როცა აწინდელი მწერლები იმავე აზრს, რომელიც შემომოყვანილ გეოგრაფიაში უფრო მარტივათ, გასაგებათ და კანონიერათ გამოთქამეს, ვიდრე მე-XVIII საუკ. მეცნიერნი?

მთარგმნელს ცვლილება შეუტანია თვის შრომაში იმ ადგილას, რომელიც შეეხება საქართველოს. დამატებას რუსულ დედანთან ჩვენ აღენიშნავთ ხაზგასმკლათ.

Грузія или Гургистанъ (по лат. g. orgia) которая между Чернымъ и Каспійскими морями, въ той сторонѣ лежитъ, гдѣ извѣстныя въ древнія времена провинціи Колхисъ, Албанія и Иверія бывали. Плодородіе сей земли находится неравно, и въ наилучныхъ мѣстахъ приноситъ она довольно хлѣба, овощей, хорошихъ виноградныхъ винъ, хотя тамошніе обиватели и въ шелкѣ, медѣ и разныхъ кожахъ

საქართველო ანუ გურჯისტანი (ლათინებრ გეორგია), რომელი შავსა და კასპიურს ზღვის შს მს კერძოსა შა ძეს, საღუწყებული ძველის ძესა შა სანახებო კოლხის ალბანია (აუხაზი (?)) დ იბერია იყოფოდნენ, უდას ჩდილეთ მთავაკვასი, სმსრით სომსითი, აღმოსაგლოთ სპარსეთი, დასავლეთ შავი ზღვა. ნაყოფიერებამის ქვეყნისა მოიპოვების არა თანასწორათა და კეთილ შემთხვეულთა ადგილებთა შა გამოიღებს იგი საქმართ პურსა, ხელსა, კარკას ევენახის ღვინოთა, განამუნებულთა მოსახლეთა აბრაშუმსა.

³⁾ მთარგმნელს დაუმეტებია „სხვათა ენათა სასკლდას სხსნა“; მაცადითათ: აქნა — ოში, ლეია — სეივანი, ზეგბი — ნადირა, კრისი — ფორცხერი (?), პატრიცია — თაგაქცო.

также никакова недостатка не имѣютъ. Вышереченные обыватели почитаются по ихъ вѣрѣ за христіанъ, хотя впрочемъ нѣкоторые авторы какъ законъ, такъ и житіе ихъ неочень похваляютъ. Вся обще грузинская земля раздѣляется на Западную и Восточную части отъ первой, то есть Западной части требуютъ Турки защитительнаго права, которое въ разсужденіи послѣдней, то есть въ Восточной части, напротивъ того приписываютъ, хотя оба самодержавнаго владѣнія съ обыкновеннаго у нихъ строгостию, для великаго отдаленія, въ дѣйство производятъ несмѣютъ, опасаясь, дабы грузинца положеннаго на нихъ ига при первомъ случаѣ весьма не отложили.

თათლსა, ცე ლსა და განთვითებულთა ტყავთა შა, ეგრეთვე არაერთარი ნაკლუყანებანი არა აქუსთ. ზეით ქმულნი მოსახლენი ირიცხვიან მათთა სარწმუნოებისაგებრ ქრისტიანებთა წილ, განა მერმელა რაოდენიმე აეთორნა, ვითა რჯულთა, ეგრეთ ცხოვრებასაცა მათთა არა დიად აქებენ. ყოველი ზოგადთ საქართველოს ქვეყანა განიყოფების დასავლეთის ღ აღმოსავლეთის წილსა ზედა. პირველისგან, იგი არს დასავლეთის წილნი ხმარობენ თურქის დამფარელობის მმართველობასა, და რომელსაც სპარსნი თვისსად გაწინჯულებასა შა უყანასენელსა, იგი არს აღმოსავლეთის წილსა შა პირისპირი მისსა მიიწერენ, გინა თუ ორნიე თვითმპყრობელობისა მულაბელნი ჩვეულებითურთ მათთა მომჭირნეობისაგან, შორეს განშორებისათვის მოქმედებასა შა ეგრ კადნიერებენ, მოფთხრალენი, რათამცა ქართველნი დადებულსა მათ შა უპირველეს პირველის შეხდომისა თა ყოვლითვე არა გაღანდებოდენ. 4)

ასეთნაირათ დამახინჯებული ენით თარგმანი პირველათ შეგებდა. ამიტომაც ჭკვი შეგვაქეს, რომ დახელოვნებული, ენისა და მწერლობის მცოდნე ბატონიშვილი ეახუშტი იყოს ავტორი ამ გადმოქართულებული გეოგრაფიისა. მიზანა რუსული დღენისადმი იქამდის მიდის ქართულ ნათარგმნში, რომ „რადწილება ნა... ჩატი“ გადმოღებულია: „განიყოფების.. წილსა ზედა“ ნაწილათ—ის მაგიერათ! მკითხველი ადვილათ აღნიშნავს იმ ადგილებს, რომელიც ენამუშება არამც თუ ჩვენი დროის ენას, არამედ წარსული საუკუნეების გრამატიკულ კანსტრუქციასაც. რადვანაც ამ გეოგრაფიაში, რომელიც მიღებული იყო სახელმძღვანელოთ რუსეთში დიდინის გან-

4) ქარგმა გაუსსენელი იქ არის დატოვებული გაუსსენელათ, სდაც მკითხველი თითონაც ადვილათ მისგდება. მომეტეებულ შემთხვევაში ჩვენ გწერთ ქარგმა ასხნადათ.

მელოზაში, საქართველოს შესახებ ცნობანი მოკლეთ არიან მოყვანილნი, ამიტომ ჩვენ ამოვეწერთ ამ ადგილებს, რომ მკითხველს მიეცეთ საშუალება გასაჯოს, რა წარმოდგენის შედგენა შეიძლება უცხო ქვეყანაში ჩვენი სამშობლოს შესახებ ამ გვარი აღწერით.

До Западной части грузинской земли надлежитъ.

1) Мингрелія (по лат. также Mingrelia) которая земля все древнія времена чрезъ воспріятіе такъ называемыхъ Арганаутовъ, а въ новѣйшіе вѣки чрезъ учрежденной въ разсужденіи онаго воспріятія Кавалерскаго золотого руна, прошла въ славу.

2) Имеретія (по лат. Imerettia) лежитъ далеко отъ морскаго берега и имѣетъ нѣсколько хотя неважныхъ замковъ.

3) Гуріель (по лат. Guria) лежащая у Чернаго моря довольно населенная провинція, которой провинціи владѣлецъ около 50,000 человекъ вооружать можетъ. Въ надлежащихъ до оной городахъ Гуріель и Гуріѣ содержатся обыкновенно Турецкіе гарнизоны.

დანარჩენ ცნობასაც ამავე გეოგრაფიიდან საქართველოს შესახებ მოვიყვან მხოლოდ ქართულ ენაზე, რადგანაც ზემოთ ამოწერილობა ადგილმა საკმაოდ

დასავლეთის წილი საქართველო ქვეყანა განიყოფის იმერეთსა და სამცხესა ანუ შესსა. ოდღში ანუ იმერეთი (ლათინებრ ეგრეთვე მინგრელია) რომელი ქვეყანა ძველსა ჟამსა შა მიღების გამო ევრედ წოდებულთა არღანაუთთა და ახალს საუკუნოსა შა განწესებულის გამო გაწინჯულებასა შა მის მიღებულისა კავალერის რიგისა ოქროს საწმისისა მოვიდა დიდებასა შა და არს ნაყოფიერი ქვეყანა და ჭყუს თვისი ბატონი.

იმერეთი (ლათინებრ იმერეთთია) ძეს ოდიშის და გურჯიის აღმოსავლს კუჩქით არ შორს განშორებასა ზღვისკან და აქენ რაოდენიმე ციხენი და ნაყოფიერ არს ყოვლითვე, რომლისა მუხატრანისსა სულქვესენი არიან სამნი წინ ხსენებულნი ქვეყანანი და სამთა ამათ ქვეყანათა შა ქალაქთა და ციხეთა რაოდენთამე დაიპყრობენ თურქთა გულშანი.

გურია 5) (ლათინებრ გურია) მდებარე შავის ზღვის სამხრეთის კიდესა შა მესამზღვრე ოდიშის ღ სამცხისა და არს საკმაოთ ნაყოფიერ ყოვლითვე, რომელსა ჰყავს თვისი ბატონი.

5) ეს ნათარგმნი აქ დანახან შეცვლილი და ზოგან შექოკლებულია.

გაგაცნო, როგორ თარგმნის უცნობი ავტორი რუსულ დედანს. ხაზგასმული ცნობანი რუსულათ არ მოიპოვებინა.

„სამცხეს უძეს აღმოსავლეთ ქართლი, სამხრით სომხითი, ჩდილოთ იმერეთი და დასავლეთ შვიი ზღვა და აზრუმი მას შა არს. ასლდისე, არა დიდი მოზღუდევილი, აქუს ცხესე გუშავითა თუშქითა ქალაქი, ავითა შუქრეა და ნაყოფიერი ყოვლითევე, ზის მას შა ფაშა ქრთველის გვარისა, რომელნი მკჷმადიან იქმნენ 1625 წელს შდ ეს შობისა და გლეხნი ვერეთ ქრისტიანენი არიან.

აღმოსავლეთის საქართველოს ქვეყანა განიყოფის ორათ ქართლი და კახეთი (ლათინებრ კარლუელია და გაგეთი) და ორნივე არიან სპარსეთის ფლობასა ქვეშე. და კახეთს უძეს ჩდილოთ და აღმოსავლით კავკასის მთა და დლისტანი, სამხრით შირვანი და დასავლით ქართლი და ყარაბაღი და არს ნაყოფიერი ქვეყანა, არამედ 1616 წელსა შა სპარსეთის შაბაზზოახრა და მიერით არა რაი არს ქალაქი

და ციხე, გინა უწინარეს ყოფილინია და მოსახლობენ მდამიურ⁶⁾ და ჰყავს თვისი მეპატრონე.

ქრთღეს უძეს ჩდილოთ კავკასიის მთა, აღმოსავლით კასეთი და ყარაბაღი, სამხრით სომხითი და დასავლეთ იმერეთი და სამცხე. მას შა არს: ტფილისი (ანუ თფილისი) ლათინებრ თეფლისი. ესე ძველს ყამსა შა სახელით. არაკასთისა წოდებული ქალაქი, ძეს მზიარულსა და ნაყოფიერსა ადგილსა და გამაგრებულ არს მაგრითა ციხითა. აღიღეს თურქთა⁷⁾ 1727 წელსა შა და არს ქართველთა და სომეხთა ამას ქალაქსა შა ეკლესია 14 მუნ დის ცხელი წყალი, რომლისაგან არიან აპანთი კარგნი. გორი (ლათინებრ კორი) მზიარული, ჰავითა ძემკრე და ნაყოფიერს ადგილს მაგრითა ციხითა მდგომარე ქალაქი.“

ა. სსსანაშვილი.

6) დედანში არ არიან აღნიშნულნი საზღვრები კასეთისა და გადმოგვცემს: Кавхетская провинция находится отъ большей части пуста и почти все обыватели оныя живутъ въ кибиткахъ.

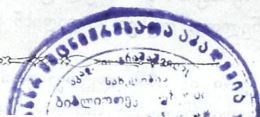
7) დედანში: лежитъ у Дагестанскихъ границъ, укрѣпленъ замкомъ, который въ 1727 г. отъ турковъ взять.

633/1896 წ. № 6.

სხვა-და-სხვა გეგარი საცნაფველი და სასჯელი იარაღები.

ქაშუალო საუკუნოებში, როცა მთელი ევროპა უმცირებისა და უღმობლობის ბურუსში იყო გახვეული, დამნაშავეთ სასტიკათ ტანჯავდენ და სჯიდენ. ზოგი ამ სატანჯველთაგანი ისეთია, რომ ახლაც მნახველს ჟრუანტელს მოჰკერის და ცახცახს დაწყებებებს. ბევრი ამ სატანჯველ იარაღთაგანი დღემდე შენახულია მიუნენის მუზეუმში. ზოგი სასჯელი კი ისეაა რა, რომ ამით დამ-

ნაშავე უჯრო ზნეობრივ დამცირებს გრძობდა. მოქციეფე და ლოთ კაცებს აცმეფდენ ხოლმე ისეთ ტანისამოსს, რომელზედაც გამოხატული იყო ყველა მათი მოქმედება. მოჩხუბარ დიაკთ კი გაყოფინებდენ ხელსა და კისერს ისეთ ფიცარში, რომ მათ შეეძლოთ ერთმანეთი ელანძლათ და ეგინებიათ, მაგრამ ხელს კი ვერ მოიხმარდენ. ცუდ ყოფა-ქცევის ქალიშვილებს გაუყეთებდენ ხოლმე ჩაღის ნაწინავებს და ჩაღისავე გვირგვინს დაადგამდენ თავზე. ბანქოს მოთამაშეთ აცმეფდენ ტანისამოსს, რომელზედაც გამოხატული იყო ბანქო და ყველაფერი, რაც ბანქოს სათამაშოთ საქირაო.

91
b 341